

Dr hab. Ewa Danowska
Polska Akademia Umiejętności

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Górki pt. „Czasopisma edukacyjne Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie redagowane przez Aleksandrę Podhorodecką w latach 1970-2006”

Każdą pracę naukową związaną z zagadnieniami związanymi z polskim wychodźstwem i emigracją należy powitać z zadowoleniem. Autorka niniejszej dysertacji zajęła się działalnością organizacyjną i wydawniczą prowadzoną przez grono Polaków osiadłych w Londynie. Skoncentrowała się na czasopismach edukacyjnych Polskiej Macierzy Szkolnej, a w szczególności działalnością wydawniczą, redakcyjną i twórczością Aleksandry Podhorodeckiej.

Autorka podjęła się opracowania tematyki dotychczas nie będącej przedmiotem badań, a mianowicie skoncentrowała się na analizie trzech polskich tytułów prasowych wydawanych w Londynie pod egidą Aleksandry Podhorodeckiej – „Dziatwy”, „Razem Młodzi Przyjaciele” oraz „Poradnika Metodycznego”. Zaletę stanowi nie tylko dogłębna analiza czasopism, ale także umiejscowienie ich w konkretnym kontekście, czyli rzeczywistości polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii.

Tytuł rozprawy doktorskiej został sformułowany konkretnie i jasno, temat pracy ważny naukowo, dobrze sprecyzowany i w moim przekonaniu metodologicznie poprawnie rozwiązany. Konstrukcja przedstawionej pracy jest logiczna i harmonijna. Składa się ze spisu treści, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu tabel, wykresów i fotografii, indeksu nazwisk oraz streszczenia w języku angielskim.

Rozprawa doktorska jest obszerna, liczy łącznie 414 stron tekstu, wliczając indeks osób oraz materiał ilustracyjny w formie skanów.

Czytelnik nie powinien pominąć bardzo dobrze i ciekawie napisanego Wstępu. Jest on logiczny i zwięzły, a zarazem w pełni przedstawiający zakres tematyczny podjęty w pracy oraz założenia i metody badawcze. Cel pracy został jasno określony, i jak się okaże podczas lektury całości pracy, został osiągnięty. Autorka przedstawiła zawartość pracy i uzasadniła potrzebę badań nad trzema edukacyjnymi periodykami Polskiej Macierzy Szkolnej oraz

zaprezentowała niezbędne źródła. Podkreśliła, zgodnie ze stanem faktycznym, iż brak było do tej pory opracowania na temat, który ona podjęła.

Przechodząc do omówienia kolejnych rozdziałów, należy zaznaczyć, że zawierają bogatą tematykę usystematyzowaną w zrozumiałym i klarownym sposób. Proporcje między objętością poszczególnych rozdziałów zostały zachowane, a całość zebranego materiału prawidłowo podzielona i usystematyzowana. Do struktury całości pracy nie można mieć zastrzeżeń – jest przemyślana, a tytuły kolejnych rozdziałów i podrozdziałów ściśle odpowiadają zawartej w nich treści.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Rys historyczny emigracji polskiej w Wielkiej Brytanii od 1939 r. do Brexitu (23 czerwca 2016 r.)” zawiera okoliczności związane z obecnością Polaków w tym kraju oraz specyfikę społeczności emigranckiej na przestrzeni lat. Rozdział jest przemyślany, logiczny, napisany przy wykorzystaniu bogatej literatury. Może stanowić odrębne, samodzielne studium historyczno- socjologiczne.

Rozdział drugi poświęcony został przeglądowi polskich czasopism wydawanych w Wielkiej Brytanii w XX i XXI wieku. Doktorantka przedstawiła najważniejsze ich tytuły, przybliżając specyfikę, cele, sprawy wydawnicze oraz sylwetki osób zaangażowanych w ich wydawanie. Periodyki zostały ujęte w grupach - uwzględnione zostały odrębnie dzienniki, następnie wydawnictwa wojskowe, społeczno-kulturalne, literacko-artystyczne oraz czasopisma szkolne, młodzieżowe i harcerskie. Doktorantka wykazała się umiejętnością przedstawienia obszernej tematyki w ciekawy, syntetyczny sposób.

Rozdział trzeci poświęcony został historii i aktywności Polskiej Macierzy Szkolnej w Wielkiej Brytanii. Autorka zebrała i usystematyzowała aktualny stan wiedzy, zwłaszcza na temat działalności Wydawniczej PMS, wykonała też pożyteczną i ważną pracę badawczą, sięgając do archiwalnych źródeł.

W rozdziale czwartym została przedstawiona sylwetka i koleje życia Aleksandry Podhorodeckiej. Jest on niezwykle ciekawy, zawiera biografię, omawia działalność organizacyjną i społeczną, tematykę twórczości publicystycznej pani Podhorodeckiej, a także znaczenie jej aktywności w życiu emigracyjnym Polonii. Cenne jest nawiązanie bezpośredniego kontaktu Doktorantki z p. Podhorodecką, przez co obraz sylwetki jest pełniejszy.

Zasadniczą, najobszerniejszą i najbardziej rozbudowaną część dysertacji doktorskiej stanowi rozdział piąty. Poświęcony został analizie prasoznawczej trzech czasopism edukacyjnych Polskiej Macierzy Szkolnej wydawanych pod egidą Aleksandry Podhorodeckiej – „Dziatwa”, „Razem Młodzi Przyjaciele” i „Poradnik Metodyczny”. Według

podobnego schematu każde z czasopism została scharakteryzowane, obejmując jego historię, redakcję, współpracowników i autorów, nakład, częstotliwość ukazywania się, objętość, cenę i szatę graficzną. Zanalizowana została także zawartość jakościowa i ilościowa, przy uwzględnieniu specyfiki danego pisma. Doktorantka prawidłowo i wyczerpująco potraktowała temat, stosując przyjęte metody badawcze. Zastosowany schemat przedstawienia zebranego materiału jest prawidłowy i logiczny, a Autorka przedstawiła wszelkie aspekty prezentowanych pism.

Dysertację doktorską zamyka Zakończenie. Autorka dokonała podsumowania całości pracy, nie unikając przedstawienia własnych ocen, komentarzy i objaśnień. Udowodniła, że jest doskonale zorientowana we wszelkich zagadnieniach przedstawionej tematyki, traktuje ją ze zrozumieniem i umiejętnością właściwego przekazania.

Bibliografia w przejrzysty i logiczny sposób przedstawia materiały wykorzystane przy pisaniu pracy. Wymienione są źródła archiwalne, roczniki czasopism, opracowania, czyli druki zwarte i artykuły naukowe, artykuły prasowe, pomocnicze źródła informacyjne (m. in. akty prawne, sprawozdania, wydawnictwa bibliograficzne i encyklopedyczne) oraz źródła internetowe. Pragnęłabym zwrócić uwagę na wyszczególnione tu wywiady, przeprowadzane przez Autorkę w trakcie pisania pracy.

Niezaprzeczalną zaletę stanowi wyczerpujące wykorzystanie przez Autorkę Archiwum Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie. Jak napisała, są to materiały nieuporządkowane – zachęcam zatem panią Magdalenę Górkę o podjęcie starań, m. in. o finansowe środki, które umożliwiłyby pracę nad uporządkowaniem i sporządzeniem inwentarza tego Archiwum. Autorka niniejszej dysertacji doktorskiej wykazała się wielką znajomością tego zbioru i dokładnością, byłaby zatem osobą najbardziej kompetentną do podjęcia się tego zadania.

Przypisy sporządzone zostały prawidłowo. Zawierają niezbędne dane bibliograficzne, w razie potrzeby objaśnienia, które poprzez zamieszczenie ich właśnie w tym miejscu, nie rozbijają toku narracji. Są dowodem na skrupulatność i dyscyplinę naukową Autorki. Należy dodać, iż Doktorantka w pełni zapanowała nad ogromem zebranego materiału i literaturą przedmiotu.

Zaletę stanowi zamieszczenie dużej liczby skanów ilustrujących treść – 58 fotografii przedstawiających m. in. wybrane okładki i strony periodyków będących przedmiotem badań, czy portrety osób zaangażowanych w prace redakcyjne. Ponadto Autorka dysertacji przedstawianą treść merytoryczną ujęła w formie wykresów (siedmiu) oraz aż 38 tabel. Porządkuje to treść i uwypukla pewne tezy czy zagadnienia. Tabele są przejrzyste, przy tym niezwykle szczegółowe i dokładne w udokumentowaniu np. zawartości danego periodyku.

Rozprawa mgr Magdaleny Górki została napisana poprawną polszczyzną, przez co nie stwarza problemów w odbiorze przez czytającego. Autorka nie ustrzegła się jednak szeregu drobnych błędów, wynikających w dużej mierze z nieuwagi płynącej ze zbytniego „oswojenia” bogatego i zróżnicowanego materiału do przekazania.

I tak: Maria Danilewiczowa (Danilewicz-Zielińska), nie – Danielewiczowa (np. s. 6 i nast.), Aleksander Kostis, lecz Kotsis (s. 282, wers 4 od góry). Maksymilian Gierymski (1846-1874) był malarzem dziewiętnastowiecznym, a nie dwudziestowiecznym (s. 285, 3 wers od góry). Wit Stwosz to przede wszystkim rzeźbiarz, a w następnej kolejności malarz (polichromii) (s. 285, wers 5 od góry). Przy nazwisku Adama Czartoryskiego należy precyzować: Adam Kazimierz czy Adam Jerzy. Zapewne Autorka ma na myśli Adama Jerzego (s. 287, 5 w. od góry). Podobnie przyjęte jest podawanie dwojga imion w przypadku Reymonta – Władysław Stanisław (s. 245, wers 7 od dołu i in.), a Norwida – Cyprian Kamil (np. s. 242).

Ponadto panuje nieco zamieszania w prawidłowym zapisie nazwisk i wyszczególnieniu ich w indeksie. Elżbieta Zechenter-Spławińska to ta sama osoba co Elżbieta Spławińska-Zechenter oraz Ewa (sic) Zechenter-Spławińska (znana krakowska poetka, córka publicysty i literata Witolda Zechentera). Poza tym Mortkowicz-Olczakowa Hanna, nie Martkowicz-Olczakowa. Dobrowolski Ryszard to ta sama osoba co Dobrowolski Stanisław Ryszard, poeta i prozaik. Ponadto Habielski to Rafał, nie Roman (s. 35, wers 3 od dołu).

Warto byłoby korzystać z czterotomowej publikacji: *Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV-1970 r.*, oprac. zespół pod red. E. Jankowskiego, (Wrocław-Warszawa-Kraków 1994-1996) by podjąć próbę rozwiązania niektórych kryptonimów lub pseudonimów autorów (np. akw to Andrzej Krzysztof Waśkiewicz). Należy oczywiście mieć świadomość, że tożsamości wielu autorów artykułów czy innych form literackich obecnie się nie odkryje.

Na marginesie można dodać, że wskazane byłoby także korzystanie z: „Polacy w Świecie. Kwartalnik biograficzny Polonii”, pod red. Z. A. Judyckiego, wyd. 1992 i nast., którego to wydawnictwa Autorka nie odnotowuje.

Jeszcze kilka uwag mogących podlegać dyskusji. W rozdziale trzecim „Historia Polskiej Macierzy Szkolnej w Zjednoczonym Królestwie” zawarty jest podrozdział – tylko jeden – „Działalność wydawnicza PMS” - co wygląda nieco dziwnie. Może korzystniej byłoby dokonać podziału materiału na dwa podrozdziały uwzględniające: 1. Historię..., 2. Działalność wydawniczą....

Ponadto co do Zakończenia, aczkolwiek bardzo dobrego. Uważam za niepotrzebne umieszczenie w nim tabeli nr 37 „Wiersze powtarzające się w >>Dziatwie<<” (s. 358-364) –

chyba lepsze byłoby zamieszczenie jej w rozdziale piątym. Podobna uwaga dotyczy tabeli nr 38 „Tytuły ukazujące się zarówno na łamach >>Dziatwy<< jak >>RMP<< w latach 1970-2006”. Poza tym, tabela nr 1 (s. 77) – wymaga poprawy.

Na s. 11, na początku rozdziału znajduje się zdanie: „Polska odznacza się jedną z najbardziej okazałych tradycji emigracyjnych w świecie i opisywana jest jako kraj emigrantów” – nie jest ono chyba zbyt dobre, nawet biorąc pod uwagę uznaną prawdę, że zacząć tekst jest trudno. Na ogół miejsce tragicznej śmierci gen. W. Sikorskiego podaje się jako „nad” Gibraltarem nie „pod”. Lepiej: „po starcie z lotniska w Gibraltarze” (s. 12).

Wymienione powyżej uwagi nie umniejszają osiągnięć Autorki, stanowią natomiast mogą punkt do rozważenia, czy też wzięcia pod uwagę przy przygotowaniu dysertacji do druku. Do podjęcia starań o jej publikację w formie książkowej, gorąco Autorkę zachęcam. Ocalić w ten sposób można od zapomnienia i szerzej upowszechnić istotny wycinek działalności polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii, podkreślając ich wysiłek organizacyjny i wydawniczy.

Recenzowana praca świadczy o dobrym opanowaniu przez Doktorantkę warsztatu prasoznawcy i zdolności do podejmowania samodzielnych prac naukowych. Stanowi efekt dużego wysiłku badawczego i dokumentacyjnego oraz znajomości źródeł i opracowań związanych z tematem. Świadczy o docieklivosti, znajomości emigracyjnych realiów, a także umiejętności analitycznych i syntezujących, wyciągania wniosków i formułowaniu własnych, trafnych podsumowań.

Z przyjemnością stwierdzam, że praca doktorska „Czasopisma edukacyjne Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie redagowane przez Aleksandrę Podhorodecką w latach 1970-2006”, autorstwa mgr Magdaleny Górki odpowiada wymogom stawianym dysertacjom naukowym i zasługuje na przedstawienie do publicznej obrony. Spełnia wszystkie wymogi ustawowe (w rozumieniu ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki art. 13 p. 1 w/w ustawy).

Wnioskuje o dopuszczenie Autorki rozprawy do kolejnych faz przewodu doktorskiego.

Kraków 20 VII 2017 r.

Ewa Dracowska